

«ҚУРМОНҒОЗИ» КУЙЛАЙДИ

1934 йил. Олмаотада бўлаётган қозоқ санъати арбоблари сўзига асосан қозоқ халқ куйи. Қўйилмаганда эса 17 думбичадан иборат оркестр қўйиш эълон қилинади. Дирижёр минбарда Қозоғистон мўзика санъати юксалиш қўлида кўп меҳнати сўнгган Ахмет Ибнатов турари.

Мамлакатда донг кетган Қурманғози номидаги қозоқ халқ чолгу асбоблари оркестри тарихи ана шундай бошланди. Оркестр катта ва шўхратли бўлиш босиб ўтди. Салом йиғирма йил оркестри Қозоғистон СССР халқ артисти Шамон Соатдинович Қажалиев бошқари.

Бухарестда ўтган ёшларнинг туртинчи бутун жаҳон фестивали оркестр шўхратининг охирида биринчи поғона бўлди. Тингловчилар Қурманғозининг «Сари—Арда» куйи, шунингдек, Моцартининг туркча марши ва С. Мухамеджоновнинг «Ватан қувони» куйларини миллий халқ чолгу асбобларида маҳорат билан ижро этган қозоқ музикачиларини зўр ҳақ билан қарши олдилар. Коллектив Олмаотада фестивал лауреати унвони билан қайтди.

Оркестрнинг фаворити оҳанг бўғинининг чекисизлигидир. Унинг торларига ўз йилда қозоқ чўлларида янграган куйлар сирли яшириган. Халқ чолгу асбоблари музика коллективининг асосини ташкил қилади. Бироқ, ҳозир оркестрда сўзсиз тахминан 100 нафар, турттадан оқиб, қўзи суяни ва уриб чалинаётган асбоблар бор.

75 музикачи ҳар сафар—ял-

ги программа тайёрлайди. Тошкентда қозоқ адабиёти ва санъати декадаси олдидан қозоқ музикачилари Финляндияда бўлиб Ян Сибелиуснинг «Қайту вальси», Эдвард Григнинг «Пер Гюнт» сўнгасидан фрагмент ва норвег раисларини ўранишди. Қурманғози, Давлаткер, Таттамет куйлари қайтадан ўранилди. Оркестрга қўшиқчилар бириктирилди. СССР халқ артисти Роза Жаманова, республикада хизмат қўйган артист М. Мусабоев қозоқ кўшқилари билан бирга фин кўшқиларини ҳам ижро этишди. Шунингдек, қозоқча кўшқилар темаси ҳам ранго-ранг, қўшқилар муаллифлари ҳам хилма-хил эди.

Ўзбекистонда ўтадиган қозоқ адабиёти ва санъати декадасига ҳам шу қозоқ халқ чолгу асбоблари оркестри келди. Қурманғози номидаги оркестрнинг Ўзбекистонга биринчи бор келиши эмас.

Бизга Ўзбек тингловчилари билан тез-тез учрашиб туриш насиб қилиб туради. Ҳар бир учрашув бизда зўр таассурот қолдиради—деб ҳикоя қилади оркестрнинг бош дирижёри Шамон Соатдинович Қажалиев.

Оркестрда иштирок этаётган Қозоғистон СССР халқ артисти Фарғул Қурманғалиев, Сора Бўрибоева, Роза Тўлағамова, Дамит Бектеминовлар Ўзбек ашуларларини ҳам ижро этишди. Шундан аяна: ҳазар Венгрияга келган кўшқилар билан, Руминияга келган кўшқилар билан боришди. Қардош республикаларга эса коллектив учра-

шаётган халқ санъатини пухта ўрганган ҳолда боришди.

Шундай қилиб Қурманғози номидаги оркестр репертуарида ранго-ранг, тиниқ куйлар, қўшқилар гулдаси янгилашди. Улар гўё сафарлар, учрашувлар ҳақида эслатиб турувчи ёдгорликларга ўхшайди.

Бу йилги кўз оркестр учун бой, серфайз келди. Қозоқ халқ чолгу асбоблари Хельсинкида янграган эди, ҳозир—Тошкентда. Декадани кейин коллектив тўри Москвага йўл олади. Юда маъмурий сафар, у қозоқ музикачилари ЮНЕСКО томонидан уюштирилган концертда қатнашиш шарафига мувофиқ бўлди. Бу концертда жаҳоннинг жуда кўп мамлакатларидан вакиллари қатнашди.

Қурманғози номидаги оркестрнинг ҳар бир чиқишидан заққондан тингловчилар оҳанглар қанотиди майин, сераки-ао, сеҳрлар куйларининг қандай қийинчилик билан юзага келганини билмайди. Ҳар бир асар учун дирижёр, капельмейстер ва музикачиларнинг қанчадан-қанча ўй-ҳаёллари, қийинчиликлари, машқлари, меҳнати сўнгган. Шундан сўнггина тингловчилар қўлини анқиган ҳидларини, мислсиз кенглиги ва чўл қўрғонларининг сирли сукуматини осонгина илға-б олинади.

Бугун Ўзбекистонда ана шу «Қурманғози» оркестри тўз-тош билан куйламоқда. Ўзбек томишчилари уларни заққ билан тингламоқдалар.

Е. СУРИКОВ.

ҚОЗОҚ адабиёти ва санъати декадаси қатнашчилари ўлкамиз бўйлаб сафарда юришибди. Улар билан учрашув байрамга айланиб кетмоқда. Суратда: декада қатнашчиларининг Янгйўл шаҳрида кутиб олинishi.

ЎзТАГ фотохроникаси.

ЖАСОРАТ

Тутилса кўнда кўш
Дуё бўлиб қоронгу,
Нисон тўққан кўздан ёш
Асрлар ютган қайгу.
Тиз чўқиб нисонлар
Кўкка қилган натижа.
Тинса дову, бўронлар
Деган, раҳм этди худо.
Эслатиб баҳор гулини
Чўкка, камалак агар.
«Тоширми деб сўт селин»
Самога ёлборганлар.
Асрлар бўлиб шундай
Нисон кўкка асирини!
Илим, фан куралида
Одам гўлбидир энди.
Одам ақли, идроки
Бугун кенг ётач қанот,
Лол кўннинг гулдирғи,
Лол тамоман қонот.
Илк бор совет одами
Тарк этди Ер—бешигини.
Гагарининг қадами
Одди фазо эшигини.
Кўпориб булут тоғларини
Фоти эди кўч сирини,
Фазогир юрт ўғлини,
Одди космос асирини!
Энди кўш ўз уйини,
Унга мангу, дўстона биз,
Космоснинг лотини қизин
Валентина бил юлдуз.
Қайдасиз қизлар, кўтланг
Қанотлар давр қадами.
Кўтланг космос асирини,
Кўтланг Совет одами,
Энди ҳамон кутмоқда
Янги лотин одимини!

ЮСУФ ШОМАНСҮР таржимаси.

ЕЛПЕКБОЙ

Елпекбойнинг хушомадўйлиги халққа кўндал бўвч матламу эди. Мабодо у бирон ўзидан манасиб балоғатнинг оддини кўриб қолса, бўлса-бўлмаса, дарҳоз шаънисини бошдан олиб, икки буклиб унга таъанн қиларди.

Унинг бу ётадиган йилин ўзини ноқулай ҳис қиларди. Елпекбой ҳам ўзининг «бу одатидан кўп марта шарманда бўлди. Аммо у бу оdatини тарк этиш ўрнига, аксинча, бир қатор таъбир хира қилувчи сўзларини турт қаррайд ёллаб олди. Бора-бора у ўз оdatининг қулига айланиб, ундан кутилиш амри-маҳол бўлиб қолди. Елпекбой энди бирор танишини учратганда, у билан ҳақиласи, қўнғил хуш-хуш қилиш, қўнғил қилиш ва унинг кийим бошларини таърифтади кўрсатадиган бўлди.

— Бу кийимнингиз жуда ахши тикилбидим? Бай-бай, қандай чиройли, ўзингизга жуда мос тушибди! Моли ҳам соз экан-а! Бу хил молини умримда кўрмаганман.

Шундай пайтлар ҳам бўлади, у таърифта турган кишининг шақсий кийимини бирон алоо сифатга эга бўлмайди. Елпекбой бундан илгари ҳам у одамнинг ҳар кўни шу

киёминини кийиб юрганини ҳам кўрган.

Елпекбой секин-аста фақат одамларнинг кийим-бошларининг асоси, балки айёламини ҳам уларнинг эрдари олдидо таърифтайдиган бўлиб қолди. Энди хушомадўйлиги ҳалдан охиб, бекорасатликка айланган эди.

Куйларнинг бирдаси биз Бойсеке исмли дўстизининикида меҳмон бўлдик. Елпекбой ҳам бизнинг ҳамроҳимиз эди. У каттадан ётган итти кўрган замонадоқ.

— Е, лирим, Бойсеке, иттигиз мунча ўзингизга ўхшаш, — деса бўладими!
Нима ҳам дердинг! Бизлар ўзларини куйлардан тўхта-толмай бошқа томонга юз ўтиришлар. Бизлар биророн бу одамнинг ақли-хуши жойламини десадай унга шўҳаланиб қарайлар. Бойсекенинг чехраси жуда қизариб кетганди.

— Мен бирорлар, ит ақлини экан, демоқчи эдим. Ниҳоятда гўзал ит экан. Қандай зотдан бўлдики—а?—деб итнинг кўзларига назар солди Елпекбой.

Ит эса унинг ёқимсиз қарашига обдолта сингари хушук тилини чинариб кўрсатди.

Қозоқчадан Расулжон ЮНУСОВ таржимаси.

ЛЕНИН «ИСКРА» СИ

У ўтирар «Искра» тикилиб, ўз қалбнинг иссиғидо исиниб, Газетамас кўндалди, кенг дунё, Дунё турар ундан ҳозир ўтириб.

Ташқарида қор бўрон ўқирар, Қора чироқ нуруларини оқизар, Ленин қалби қарақлаган бир кўш.

Бехол дунё нурга, ўтга иттизор,
Одамзотни юрди йўлга қорлаган,
Эски замон киянларини хорлаган
Шу учқувдир, Кремльнинг устида

Байроқ бўлиб, олов бўлиб қорлаган.

Т. ИБРОҲИМОВ таржимаси.

Ханифа БУҒИБОЕВА

СУЛУВ ДАЛАМ

Сулув далам, суюк бозом, ўйноқ ел,
Тулларимда сени кўрдим ҳаминча.

Она-Ватан, она осмон, она-Ер,
Кўзларимга жо бўлиб мангу яшар.

Сулув далам, ёшлигимга ҳамнафас,
Куйларимдир сенинг майин ёнгиринг.

Ҳеч қайси куч бағридан ажратолмас,
Илк қадамдан сенга боғлиқ бўлдим.

Қозоқчадан Ойдин ХОЖИЕВА таржимаси.

ШАРҚИЙ ПОКИСТОНЛИК ҚОЧОҚЛАРИНИНГ ҚИСМАТИ

ДЕХЛИ, 4 октябрь. (ТАСС). Шарқий Покистондан Ҳиндистонга кўчган қочоқлар сони сира кўпайиб кетмоқда. Масалан, чегарадаги Трипур районидаги қочоқлар сони тўб аҳоли сонига бараварлашди ва ундан кўпайиб кетмоқда.

Гарбий Бенгалия, Трипур Ассом штатларида қочоқлар келиши билан боғлиқ асосий оғирлик Ҳиндистоннинг зиммасига тушмоқда.

Қочоқларнинг лагерини бириб кўрган ҳар бир киши шарқий Покистондаги воқеаларни кўриб-билганини кўфатларини енгиллаштиришда Ҳиндистон катта роль ўйнаганини айтмоқда. Озиқ-овқат етказиш ва таъсирчан системаси вужудга келтирилган ва у ишлаб турибди. Шу жойларга етиб келган врачлар гуруҳларини кўриб-билган ёрдамдан ташқари бир қанча жамоатчилик фондлари ва ҳукусий фондлар ташкил этилди. Аммо Ҳиндистон ҳарчанд уринмасин, чет эллардан, шу жумладан Совет Иттифоқидан ёрдам берилмасин, ахвол ҳамон кескинлигича

ХХР санасининг байрами бошқа жиҳатлардан олганда ҳам галати ўтди. Бу ердаги дипломатия доираларида шунга эътибор берилдики, анъанавий давлат қабул маросими ўрнига бу сафар ташқи ишлар министри ўтказилди. Афтидан Хитой раҳбарлари ҳозир бўлмасликлари намон бериш учун қабул маросимининг шалди ҳам ўзгартирилди, деб айтмоқдалар. Ҳаётда маросимдан қадақлар ҳам кўтарилмади, нутқлар ҳам сўзланмади.

Миллий байрам кўни Пекиндаги умумий назорат қўнғилларидаги қўнғилларди. Армия отрядлари асосий магистраллар билан майдонларда соғирлик қилиб юрди.

ДАМАШҚ. Бу ерда халқаро XVIII традицион ярмарка ишлаб турибди. Бунда 26 давлат ва 17 чет эл фирмалари ўз маҳсулотларини билан қатнашмоқда. Улар орасида СССР, Болгария, ГДР, Венгрия, Чехословакия, Польша, Югославия шунингдек бошқа мамлакатлар бор.

Совет Иттифоқи 1954 йилдан бошлаб муттасил ярмаркада қатнашиб келмоқда. Бу йил Совет Иттифоқи ярмаркада 2 миллиард яқин экспонатни билан иштирок этишти. Суратда: Совет павильонининг умумий кўриниши.

В. Огородникова фотоси, ТАСС фотохроникаси.

ЎРҚИН ПОЛОТНОЛАР КЎРГАЗМАСИ

Округ офицерлар уйда қозоқ рассомлари кўргазмаси очилди. Қозоғистон рассомлари йутуғининг бош омили — ҳозирги замон ҳаётини эстетик тафаккур қила олиши ва уни широна ташқи эта билишдадир.

Биз бунинг барҳаёт Ленинга бағишланган полотноларда ҳам, графин асарларда ҳам С. Романовнинг «Ер ҳақида сўз» ва К. Шахматовнинг «Интернационал кўйловчилар» каби кўрама. Бундан ташқари бу ҳислатларини Улуғ Октябрь ниҳилоб ва Улуғ Ватан уруши йилларидаги қозоқ йигитларининг кўрсатган қаҳрамонлиқларини эсга элтирувчи (К. Телжоновнинг «Октябрь», «Олмаоталилар», «Москва учун жанг» каби) суратлардан ҳам топиш мумкин.

Нисон ҳаётининг чуқурлиги, маъмуриятини ва умуман воқеа моҳиятини Қозоғистон тасвирий санъаткорлари, график ва хайкалтарошлари

коллектив меҳнати жараёнида очиб боришга ҳаранат қилишди.

Биз бу ҳусусиятларини С. Антбоовнинг «Ота портрети», «Ёзувчи портрети», Н. Насрединнинг «Хамшира портрети», А. Костеевнинг «Омонгелди Иванов портрети» каби чўқур психологик асарлардан илғаб олганимиз мумкин.

Қозоғистон рассомлари, аввало, образларнинг маъмуриятини учун қайғуришди. Мама, бепойи чўл фонидо қозоқ онаси тасвирланган А. Жусуновнинг «Менин ватаним аёли» асарини томишадилар аёласа керак. Аёл қўлида ётган гўдақни суямоқда. Аёл гўдақнинг ҳолатида суяғилни йўқ. Қозоқ чўллари тасвирлашнинг расомлар ўз бурчлари деб билишди. Шунинг учун ҳам кўпгина асарларини шу темага бағишладилар. Айниқса, чўлин ўзлаштириш ва чўл ҳаёти темасига С. Мамбеев, М. Кеңбеев, К. Телжонов каби рассомлар

тез-тез мурожаат қилиб туришди.

Ҳар бир халқ тарихи, унинг маданияти уялмас замирига ўхшайди. Унинг ҳар бир халқаси нейинги—ҳалқата уланади. Бунинг кўргазмадаги қозоқ амалий санъати намуналарига нисбатан ҳам маъмурият билан айтиш мумкин. Бундан ташқари кўргазмадан бошқа хилма-хил тасвирий санъат намуналари, хайкалтарош, китоб безакчиликларининг турли-туман асарлари жой олган. Ҳар бир санъат асари, ҳар бир еркин полотно таомлабни қалбда еркин из қолдиради.

Биз қозоқ дўстларимизнинг полотноларида ўз халқларини ҳаётини ҳаққоний, моҳирона, тўқинлашиб тасвирлаган қиёфасини кўриб қонишиб ҳосил қилдик. Кўргазмага кириб, ўзимизни Қозоғистонга бориб қолгандек ҳис қилдик.

Т. ОДИЛБЕКОВ, санъатшунос.

Харидорлар ўзига-ўзи хизмат қиладиган тўқинчилик магазини ва ё ҳарид қилган пенсионер аёл касирга ташмакур айтиб чиқиб кетди.

Бу бекиз эмас, албатта. Магазини пештахталарига териб қўйилган озиқ-овқат маҳсулотлари харидорларнинг дид ва талабларига қараб, турли миқдорларда тахт қилиб қўйилган.

Орқоникиде райондаги маҳсул ишчилар кооперацияси магазинларида прогрессив усуллардан кенгрок фойдаланиш учун ҳамма тадбирларни кўришмоқда. Пештахта ва витриналарга терилган озиқ-овқат маҳсулотлари, турли кийим-кечак, ҳўжалик моллари,

маданий товарлар харидорларга яқин кўриниб туради. Савадо заллари икчам, ёрур бўлиш, замонавий йиғишлар билан безатилиш ҳам индлий эътибор берилмоқда. Бундай магазинларга кирган киши ўзи истеган нарсасини тез топади, сотувчининг кўли бошанини кўриб турмай, хоҳлаган нарсасини ёзи олиб, фавқат ҳақини тўлашда сотувчига ёрдам берилади. Мажмууд 37 магазиннинг 18 таси ана шу прогрессив усулда ишлайша кўчирилганлиги учун ҳам кооперация коллективни босқинчи савдо ва товарбўйиш пайларини муттасил ошириб бажармоқда. Ўтган сажини ойлик план 10 миллион 312-миг сўм

ўрнига 10 миллион 645 миғ сўмга яқин қилиб бажарилди. Шу жумладан, чакана савдо планини 103,3 процент умий оқватларини қорхоналари плани 102,6 процент оқди этилди.

Ишчилар кооперациясида район ақсласини турли хил нон билан таъминлаб турувчи завод ҳам ишлаймоқда. Сажини ойда пландаги 4025 ўрнига 4175 тонна нон ёпилади.

Шу кунларда ишчилар кооперацияси бир неча хунар эгаси бўлган савдо ходимларини тайёрлашга эътибор бермоқда. Қадрлар тайёрлаш учун мактаб-магазин, мактаб-бўшахона очилган. Буларда кооперацияда ишлаш учун ёш савдо ходимлари тайёрланади, шу соҳанинг усталарини кўпайта тарбия қилинади. Улар ўз касбининг ийр-ишчиларини шу ерда ўрганиб муш-тақил ишлаш учун бошқа магазин-

ларга ўтказилади. Коллективда ҳозир 15 та бригадда «Коммунистик» меҳнат бригадаси» деган ном берилган, яна 40 та бригада шу номи билан иш уюштирилди.

Республикада хизмат қўрсатган савдо ходими, ишчилар кооперациясининг бошлиғи С. Л. Тониян раҳбарлик қилаётган бу коллективнинг яхши ҳусусиятларидан бири кооперация мулкни кўз қорачида сақлаш ҳисобланади. Яқин ленисини ҳамда давлат савдоси ва

матбуот кооперацияси республика маҳаллий комитетлари президиуми бу коллективнинг ишчиларига натижаларини кўриб чиқиб, уни кўчма Қизил байроқ ҳамда биринчи даражада пул муқофидо билан тақдирлади.

Коллективнинг бу йутуғига республикада хизмат қўрсатган савдо ходими А. Прокофьев, У. Ходятов, М. Микоян, В. Салимов каби илгори кишилар муносиб ҳисса қўнишди. Улар аҳолига алоқ хизмат қўрсатиш учун, савдода прогрессив усуллардан янада кенгрок фойдаланиш учун ҳамма тадбирларни кўришди.

А. МИРЗААХМЕДОВ.

БАЙРОҚДОР КОЛЛЕКТИВ

